

STRAATNAAMGEVING VANDAAG EN IN HET VERLEDEN

Jean Paul De Cloet

Straatnaamgeving in het verleden.

In het verleden zijn de straatnamen van steden en gemeenten als vanzelf ontstaan zonder enige officiële tussenkomst.

Straatnamen vielen dan ook onder te brengen in de volgende categorieën:

- Bepaalde bodemgesteldheid (Broekstraat, Woestijne, Heide)
- De bestemming die een bepaalde plaats had (Molenstraat)
- Een beroep dat uitgeoefend werd door de bewoners van de straat (Voldersstraat, Huidevettershoek)
- De naam van een of ander huis
- De naam van een belangrijk gebouw (Kerkstraat, Kapelstraat, Hospitaalstraat)
- De aanwezigheid van een bepaalde boom of plant (Krommen Esch)
- Het beeld van een heilige
- Een lokale gewoonte, een gebeurtenis, een legende (Processiestraat, Elfjulistraat)
- De naam van een familie die een eigendom bezat in de straat of die er woonde
- In het verleden werden er maar zelden namen van mensen gegeven aan straten, en straten die naar begrippen genoemd werden kwamen al helemaal niet voor. De gewoonte om straten naar begrippen te noemen is Romaans en kwam hier in Vlaanderen slechts in de Franse tijd in de mode (rue de la Vieillesse, rue de la Fécondité).

Het is pas in de tweede helft van de negentiende eeuw dat er een einde kwam aan deze “natuurlijke” straatnaamgeving. In een grote stad als Gent is het pas sedert 1883 dat de gemeenteraad bepaalde dat het college van burgemeester en schepenen bevoegd was om namen te geven aan de straten.

De gewoonte om gelijkende namen te geven aan alle straten van nieuw aangelegde wijken werd ook pas ingevoerd op het einde van de negentiende eeuw toen er vooral in de steden, en later ook op het platteland volledige wijken ineens gebouwd werden. Zo ontstonden er bloemen-, bomen-, schrijvers-, kunstenaars- en andere wijken. In dergelijke wijken is het niet altijd aan te raden om aan wijkbewoners de weg te vragen. Een sociale wijk waar alle straten naar edelstenen genoemd zijn, roept bij de bewoners telkens dezelfde gedachteassociatie op met als gevolg dat ze de weg niet kunnen tonen in hun eigen wijk.

Straatnaamgeving in de twintigste eeuw.

De Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie

(<http://www.toponymie-dialectologie.be/index.php?l=nl&p=index-ned>)

De Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie werd ingesteld bij Koninklijk Besluit van 7 april 1926, door de minister van Kunsten en Wetenschappen Camille Huysmans. Zoals het Koninklijk Besluit het voorschreef, stelde de Commissie haar reglement en haar programma op; het werd bij ministerieel besluit van 27 december 1926 goedgekeurd.

De Commissie heeft als voornaamste doel de studie van de toponymie en de dialectologie aan te moedigen. Daartoe centraliseert zij alle informatie van wetenschappelijke aard over deze beide disciplines.

Naast het strikt wetenschappelijk domein, is er een ander aspect dat bij de stichting niet expliciet werd bepaald, maar dat gaandeweg een grote rol ging spelen in de activiteiten van de Commissie. Zo kunnen de openbare besturen en talrijke officiële instanties gebruik maken van de praktische diensten van de Commissie bijvoorbeeld inzake de keuze, de vorm en de spelling van plaats- en straatnamen. Nauwelijks een jaar na de oprichting van de Commissie, in 1927, gingen de leden van de Vlaamse afdeling de discussie aan in verband met de spelling van de gemeentenamen.

Het eerste praktische resultaat van de Commissie dateert al van 1929, nauwelijks drie jaar na de oprichting, toen een regeling werd getroffen voor de spelling van namen van de Vlaamse gemeenten. Op 27 juni 1942 verzocht de directeur-generaal van het ministerie van Binnenlandse Zaken de Commissie om haar medewerking bij zijn pogingen te verhinderen dat schepencolleges gevestigde namen van straten en pleinen zouden hernoemen.

In 1946 gaf de commissie een brochure van de hand van Jef Leenen uit met als titel "Theorie en praktijk van de straatnaamgeving". Het is deze brochure die mijn voornaamste bron was bij het schrijven van dit artikel. Hieronder heb ik zoveel als mogelijk de zinsbouw en de woordkeuze van Leenen bewaard, om de lezer in de tijdsgeest van 1946 te brengen.

Leenen heeft het vooreerst over de werking van de commissie.

Deze begon haar werkzaamheden met de herziening van de gemeentenamen en andere plaatsnamen zoals die gebruikt werden door de Staats- en Buurtspoorwegen en door de Posterijen. Het doel was vooral om de gemeentenamen te moderniseren en ze weer te geven volgens de spelling van toen. Vervolgens richtte ze haar aandacht op de straatnamen. Het herzien van de straatnamen was een werk dat oneindig veel uitgebreider was dan de herziening van de gemeentenamen, en dat bovendien geen einde kende, aangezien er voortdurend nieuwe straatnamen bijkomen. Bovendien waren het de verschillende gemeentebesturen die beslisten over de schrijfwijze van de straatnamen. Het werk kon evenwel beperkt worden door de straatnamen in een aantal types in te delen en regels op te stellen voor die verschillende types.

In zijn inleiding zegt hij onder meer het volgende:

De naamgeving is een onderdeel van de taalkundige bedrijvigheid van de mens. Namen, meer bepaald eigennamen, zijn ontstaan uit de noodzaak de dingen individueel te onderscheiden. Iedere naam was aanvankelijk een bijnaam, d.w.z. een zinrijke vondst, geen willekeurig etiket. Zo gezien krijgen de namen buiten hun praktisch doel een nationale en historische waarde, en wordt de zorg om de namen een dubbel verantwoordelijke taak voor wie ze in zijn bevoegdheid heeft. Als de taal gans het volk is, dan zit een goed deel van het volk in zijn namen, zo van plaatsen als van personen, en bij nader inzien meer nog in de eerste dan in de tweede. Blijvend verbonden aan blijvende punten van het volksgebied, zijn de straatnamen in vergelijking met de persoonsnamen niet of zo goed als niet onderhevig aan allerlei verandering en verwording. Meer dan onze geslachtsnamen en onvergelyklijk meer dan onze voornamen zijn onze plaatsnamen door de eeuwen heen een trouwe spiegel gebleven van volksaard en volksverleden.

Oppervlakkig gezien lijkt het alsof de opeenvolgende behandeling van gemeente- en straatnamen steeds één en dezelfde zaak blijft, en we bij de tweede maar zonder meer de beginselen zullen hoeven toe te passen die we bij de eerste hebben laten gelden. Als gemeentenamen, of naar het begrip daarmee gelijk te stellen, zijn te beschouwen de namen van alle grotere en kleinere, min of meer zelfstandige woonkernen (stad, dorp, wijk, gehucht, buurt, hofstede: enz.), - en straatnamen zijn alle namen waarmee de voor het verkeer opengelaten ruimten onderscheiden worden. Maar wat oorspronkelijk een dorp was is soms nog slechts een straat in een stad (Kipdorp, Klapdorp in Antwerpen), wat als straat of weg begonnen is heeft het wel eens tot dorp gebracht (Hoogstraten, Lissewege), en een waterplas (meer of mere wat moeras betekent), een beek, een berg kan zowel een dorp als een straat geworden zijn (o. a. Meer in Antwerpen, of Korte en Lange Meer te Gent). Niettemin staan gemeente- en straatnamen thans als twee wel afgetekende groepen voor ons, en zullen we in de overgrote meerderheid van de gevallen zonder aarzelen kunnen uitmaken tot welke van beide een bepaalde naam behoort. Op een klein aantal na zijn alle straatnamen onmiddellijk en duidelijk als zodanig herkenbaar, doordat ze allemaal samenstellingen of samen koppelingen zijn met het woord straat of een woord met verwante betekenis als tweede lid.

I. Oude en nieuwe straatnamen

A. Ontstaan en Vergaan

Voor de gemeentenamen geldt alles samen genomen dat ze zo goed als allemaal in vroeger eeuwen spontaan en rechtstreeks opgekomen zijn uit de gemeenschap, en op de duur, als historisch verjaard, door de overheid bekrachtigd. Als in deze of de vorige eeuw, meestal door kerndeling, nieuwe gemeenten opgericht werden, dan was er steeds een bestaande naam voorhanden, die zonder meer of licht gewijzigd kon dienen; een hoogst enkele

keer moest er voor een heel nieuwe kern ook een heel nieuwe naam gevonden worden. De gemeentenamen zijn in ons land om zo te zeggen zonder uitzondering in een voltooid verleden tijd, langs onopzettelijke, natuurlijke weg in gebruik gekomen.

Van de thans bestaande straatnamen is slechts een gedeelte op dezelfde, natuurlijke wijze ontstaan en hiervan weer maar een gedeelte in een even ver, voor ons afgesloten verleden. Alleen deze straatnamen - die we in het vervolg de historische of (volgens het geval) vo1ksaardige zullen noemen - zijn in dit verband met de gemeentenamen gelijk te stellen. Een even groot, waarschijnlijk

veel groter aantal - verder als moderne of officiële (ambtelijke) te onderscheiden - heeft echter een ander begin gehad: ze zijn en worden nog steeds in een "onvoltooid tegenwoordige» tijd willekeurig "gegeven» door de overheid en opgelegd aan de gemeenschap. Voor de Nederlandse helft van België kwam daar ongelukkig bij, dat daarmee een taalvormende taak in de bevoegdheid was gevallen van die kringen van de bevolking, die het onmiddellijkst onder Franse invloed stonden en bij wie het algemeen gebrek aan Nederlands taalgevoel en Nederlandse taalgezindheid door elkaar genomen de bedenkelijkste graad had bereikt. In haar hele verschijning draagt onze moderne straatnaamgeving een hier meer, daar minder duidelijke on-Nederlandse stempel. De reeks wordt intussen - we mogen zeggen dag aan dag - voortgezet, en hoewel willen en kunnen er over het algemeen onmiskenbaar op verbeterd zijn, geeft de uitslag in zijn geheel gezien toch nog stof tot bedenking.

34

De gemeenten hebben allemaal de naam behouden die ze van de aanvang hadden. Uiterst zelden heeft het zich voorgedaan dat een stad of dorp in de loop van zijn geschiedenis herdoopt werden (Zerkingen - Sint-Truiden). Anders is het waar het de straten betreft. Straatnamen zijn al uit de aard van de zaak minder vast dan gemeentenamen en zullen dus ten allen tijde wisselvalliger zijn geweest. Maar het is vooral sedert er ambtelijk over de namen beschikt werd, dat het verschil in eerbied voor het overgeleverde ten aanzien van de twee groepen schreeuwend is geworden. In de nieuwe tijd zijn van overheidswege op grote schaal bestaande (historische en moderne) straatbenamingen door andere vervangen, niet echter zonder dat ze zich meestal nog zeer lang, soms onuitroeibaar in de mondelinge omgang van de ingezetenen handhaafden. Officieel ingevoerde vertalingen kunnen we als onwettige mededingers van de ware benamingen op dezelfde lijn stellen. Ook voor het benoemen van straten in nieuwe stadsgedeelten wordt niet altijd uitgegaan van ter plaatse reeds voorbanden zijnde namen, zoals we het we bij het oprichten van nieuwe gemeenten hebben zien doen. Alles samen genomen sluit de moderne officiële straatnaamgeving te weinig aan bij het bestaande en overgeleverde, en wat hiervoor in de plaats komt blijft natuurlijk van hetzelfde gehalte als de hierboven gevonniste moderne benamingen in het algemeen .

B. Beoordeling en Behandeling.

We verdelen dus gemeente- en straatnamen, volgens tijd in oude en nieuwe (historische en moderne), en volgens wijze van ontstaan in volksaardige en ambtelijke (officiële). Doordat de straatnaamgeving ook in onze tijd nog niet afgesloten is, zal die kritiek, door te wijzen op het verkeerde in de bestaande benamingen tevens een waarschuwing zijn om deze fouten niet meer te maken in nog te geven nieuwe straatnamen.

Wat is er onderscheidenlijk te loven en te laken aan de producten van de beide ontstaansvormen? Wat is er enerzijds te behouden en te onderhouden en anderzijds op te geven of te verbeteren? We kunnen de oude en de nieuwe namen vergelijken op het stuk van de taalvorm, de begripsinhoud, de bruikbaarheid, de doelmatigheid.

1. Voor zover het de taalvorm betreft, dus zuiver taalkundig gesproken staan nieuwe en ambtelijke namen niet noodzakelijk beneden oude en volksaardige. Als dat op sommige plaatsen in Vlaanderen toch het geval is geweest en nog is, en als we ons daar rekenschap van geven, dan ligt dat aan de eerst in ongunstige en later weer in gunstiger zin gewijzigde taaltoestanden en -opvattingen. De oude namen, ontstaan in een tijd van taaleenheid en taalgezondheid, zijn vanzelf taalkundig juist en zullen dus uit zichzelf geen aanleiding geven tot kritiek en verbetering. De gedaante waarin sommige straatnamen tot ons gekomen zijn kan wel bezwaren opleveren. De oplossing zal afhankelijk zijn van het antwoord dat men geeft op de vraag in welke mate er aansluiting dient gezocht te worden bij het verleden, dan wel bij het heden. Als we aansluiting zoeken bij het heden, dan stellen we vast dat in overgeleverde straatnamen vaak woorden voorkomen die niet meer bestaan of die we niet meer begrijpen. Het kan ook gebeuren dat ze woorden bevatten die vandaag anders geïnterpreteerd worden dan vroeger de bedoeling was.

Op grond van deze gedachtegang konden en kunnen we ook geen vrede meer nemen met de verouderde spelling van historische gemeente- en straatnamen. Blijkbaar bestond spontaan de strekking, hierin de gewone taalnorm te volgen: de meeste namen van steden o.a. waren al lang vanzelf modern gespeld; maar het besef dat het zo hoorde is in de ongunstige tijd niet sterk genoeg geweest om alle plaatsnamen te doen volgen en de strekking tot regel te maken. De verjonging van de spelling, die voor de gemeentenamen sedert enige jaren een gedane zaak is, dringt zich dus ook voor de straatnamen op. Eén geval is er nu wel waarin een verouderde spelling schijnt te moeten of te mogen worden gehandhaafd. Het gebeurt namelijk dat van het eerst lid van sommige straatnamen, waarvan niemand dat zou vermoeden, archiefonderzoek doet aan het licht komen dat het oorspronkelijk een familienaam was. Als dat effectief zo is, dan zullen dat meestal namen van historisch totaal onbelangrijke en sedert eeuwen volkomen vergeten personen zijn. Een deel ervan is verbasterd tot hedendaagse woorden wat aanleiding tot verwarring kan zijn en vooral bij vertalingen is er verdere verwarring ontstaan. Zo werd de Mutsaertstraat in Antwerpen vertaald tot rue du Fagot, en werd de No-

denaystraat te Gent verbasterd naar Modenaarstraat (rue des Couturières). Het lijkt dus wel dat het hier evenmin nodig is om de verouderde spelling te bewaren, al willen we er ook geen veto tegen stellen. Er is in ieder geval geen reden om aan zulke vanzelf gemoderniseerde spelling kunstmatig weer het oude uitzicht terug te geven.

Op het stuk van de taalvorm vertonen de nieuwe straatnamen, gemaakt in een tijd van taalverbastering en tweetaligheid, voor hun deel in het klein een beeld van wat het Nederlands in zijn geheel in het België van de 19e eeuw geworden was, een beeld van ontreddering en verwildering. Werden de namen niet welbewust in het Frans ontworpen en dan om vredeswil maar zo goed en zo kwaad als het ging in het Nederlands vertaald - of niet eens vertaald (Coupure, Gent en Brugge, Perceestraat, Hasselt), dan werden ze toch veelal naar Frans model gedacht en uitgedrukt. De positieve zorg om de taalvorm beperkte zich al te vaak tot het in acht nemen (niet zonder ontsporingen) van de elementaire eisen van spelling en schrijfwijze, en het woekeren van mislukte vertalingen en willekeurige smeedsels in woordkeuze en woordverbinding toont aan, dat in veel gevallen het besef van een Nederlandse of ook maar Vlaamse taalstandaard niet of nauwelijks meesprak.

2. Wat de begripsinhoud betreft, is het verschil ten ongunste van de nieuwe namen geen gevolg meer van de aan ons land eigen taaltoestanden, maar wel rechtsreeks van de overal veranderde wijze van ontstaan. De oude namen, meer spel dan werk van de taalgemeenschap in haar geheel, zijn ongezocht ingegeven door een of andere kenmerkende bijzonderheid die iedereen trof, of althans voor iedereen waarneembaar was. De Groenstraat was een groene straat. Beek lag aan een beek, Berg op een berg. De betekenis van die sprekende namen is nu in een groot aantal gevallen verloren gegaan. Dit had als gevolg dat oude namen verkeerd geïnterpreteerd werden. Zo werd de Kammerstraat te Gent (een kammer is een brouwer) de Kammenstraat. Daartegenover doen in hun geheel genomen de nieuwe namen, waartoe de grote meerderheid van de straatnamen behoort, als minderwaardig vervanggoed aan. Het vroeger natuurlijk verband tussen naam en plaats werd thans meestal zuiver kunstmatig. Vroeger was er een verband, thans is er geen meer.

In de 19e eeuw, die o. a. ook de eeuw van de volksopvoeding en de volkswikkeling is geweest, kwamen de namen van behartenswaardige begrippen en dingen die bekendheid verdienen, en van personen en gebeurtenissen die herdenking verdienen op de straathoeken te prijken. Tegen dat gebruik op zich, dat tevens een uitkomst was, kan niets ingebracht worden. Er zal echter blijken dat de onderscheidingsmogelijkheid hieronder te lijden heeft. De gevallen waarin de persoon werkelijk belangrijker is dan de straat die naar hem genoemd is, maken de talloze andere niet goed, waarin tevergeefs wordt getracht met de naam van een straat de persoon van een onafwendbare vergeetelheid te redden.

3. De verschillende tijd en wijze van ontstaan weerspiegelen zich ook in de respectieve bruikbaarheid van de twee groepen. Gemeente- en straatnamen moeten in de eerste plaats geschikt zijn voor het mondeling gebruik door de gewone burger in de dagelijkse ongedwongen omgang. De oude namen, door het volk voor het volk in de mondelinge omgang en voor de mondelinge omgang ontstaan, beantwoorden vanzelf aan die eis, wat bewezen wordt door hun onvergankelijke levensvatbaarheid. De nieuwe benamingen, door ambtenaren, vaak onder Franse invloed of naar Frans model langs de omweg van het woordenboek op het papier ter wereld gebracht, tonen, door de moeilijkheid waarmee ze in veel gevallen ingang vinden, dat ze ook op het stuk van de bruikbaarheid ten achter staan: op het stadhuis geboren, zijn en blijven het stadhuiswoorden. De onaannemelijkheid van een naam kan zowel aan begripsinhoud en woordkeus als aan taalvorm en klankverhoudingen liggen. Men kan hem, omdat hij te gezocht, te aanstellerig, te omslachtig is of lijkt, niet zegbaar vinden. Men kan hem, omdat hij niet vloeiend, niet welluidend genoeg is, niet of moeilijk uitspreekbaar vinden. De Nederlandsprekende heeft zo al een wel wat te ver gedreven afkeer voor al wat in de taal maar enigszins buiten de dagelijkse omgang valt. In ons land, waar het dialect nog voor de allermeesten de omgangstaal is, wordt het gebied van het bruikbare dan nog heel wat enger. Dat is een van de omstandigheden die de verbreiding van de Franse straatbenamingen begunstigd hebben, want voor werkelijke of vermeende stijfheid van zijn eigen taal redt zich de Nederlander (van het zuiden én van het noorden) in het Frans. Wie taalvormend werk op zich neemt, en daartoe behoort de straatnaamgeving, zal dan ook, in wat hij voor het algemeen gebruik voorstelt, met deze laatste, schijnbaar zuiver praktische, zelfs opportunistische, maar niettemin tevens esthetische eis rekening houden.

Namen zo van straten als van gemeenten moeten bovendien geschikt zijn voor het mondeling en schriftelijk gebruik van wat door de deelhebbers als de beschaafde omgang wordt bestempeld: als ze in de wereld willen opgenomen worden moeten ze ook hun fatsoen weten te houden. Zo gezien kan het de volksnaamgeving wel eens zijn die aan het kortste eind trekt. Maar moeilijkheden in verband met ambtelijke erkenning zal dat niet opleveren. Benamingen uit de oude tijd, die latere geslachten onbetamelijk of onsierlijk vinden, zijn al, eer iemand er zich rekenschap van geeft, losgelaten of aangepast, en van onbewimpelde typering, die zich in de mondelinge omgang van een landelijke bevolking kunnen handhaven, zal het gevoel zelfs van de minst beschaafde uitmaken of die geschikt zijn om op een naambord te prijken of niet. Er lijkt meer grond te zijn om op dit stuk voor overdrijving dan voor toegevendheid te waarschuwen. Kleinsteedse preutsheid, die Godscheid (Hasselt) tot Godsheide ompelt, zoekt het te ver, en dorpsgeletterden, die Tramstraat deftiger vinden dan Klapstraat, verstoten eenvoudige maar tekenende benamingen van eigen bodem voor stijve en kleurloze boekwoorden.

4. Alle naamgeving moet ten slotte aan zekere doelmatigheidseisen voldoen. Een naam is er om zich zelf, om het genot van de vinding, maar ook voor iets anders, ter erkenning van het genaamde en ter onderkenning van het gelijksoortige. Bij de oude namen kwamen in het kader van de bescheiden tijdsnoodwendigheden nut en genoeg beide ongedwongen tot hun recht. Dubbelnamigheid (twee namen voor één plaats) hoefde niet onverbidlijk geweerd te worden, en waar gelijknamigheid (twee plaatsen met één naam) hinderde, konden meer of minder geijkte bijvoegingen (kort, lang - klein, groot - oud, nieuw) het kwaad verhelpen. Maar die "gezapige», als het ware stelselloze werkwijze werd achterhaald door de meer omvattende en dwingender eisen van de moderne tijd die de overheid verplichtten de zaak in handen te nemen. Vastheid en duidelijkheid werden nu het eerste en grootste gebod. Het praktische trad meer en meer op de voorgrond, als het de fantasie niet totaal verdrong. Voor zover het de huizen (en in allerlei gevallen de personen) betreft, is de naam al officieel door het nummer vervangen. Voor de straten is het nummer op weg, en niet alleen over de oceaan. Waar de naam zich gehandhaafd heeft, wordt hij in vaste modellen aan de lopende band afgeleverd. Wat de nieuwe naamgeving dus voor kan hebben op de oude inzake praktische eisen, dat heeft ze verkregen ten koste van dat wat we ideëel genaamd hebben.

C. Vervanging en Herstel

Uit de zopas afgesloten balans blijkt, zouden we kunnen zeggen, op verpletterende wijze het overwicht van de historische en volksaardige benamingen op de moderne en officiële. Vooral de (onbekende-) heldenverering op de straatboeken, die van een uitkomst een plaag is geworden, heeft daartoe gedrongen: nieuw aangelegde verkeersaders werden er blijkbaar voor versmaad, of waren er nog niet talrijk en vlug genoeg voor beschikbaar. Een bestaande naam zou alleen mogen opgeheven worden als hij daar zelf aanleiding toe geeft, en hoe meer waarde de naam op zichzelf heeft, hoe zwaarder die aanleiding moet wegen. De enige werkelijk steekhoudende redenen hebben we gevonden in het voorkomen van gelijke of gelijkende, en in het bezwaar tegen "onfijne» benamingen, beide ook reeds gewogen en tot hun juiste betekenis teruggebracht.

Maar we kunnen meer dan waarschuwen tegen herhaling van de fout; ook het reeds gebeurde is soms nog goed te maken. De oude straten die van de plattegronden van onze steden weggegomd zijn, zijn het onherroepelijk, maar de oude namen van straten die officieel verworpen werden leven vaak nog op de lippen van de inwoners, en kunnen zich nog op het recht van de eerst bezittende beroepen om hun plaats weer in te nemen. Zonder te willen doen verrijzen wat goed en wel dood is, mogen en moeten we toch nagaan in hoeverre de nog levende, maar officieel verloochende oude benamingen in al hun rechten kunnen hersteld worden. Het is ook praktisch het meest afdoende middel om een einde te maken aan de verwarring die het gevolg is van de dubbelnamigheid.

II. Levende straatnamen

Straatnamen, oude zowel als nieuwe, zijn thans iets anders dan gemeentenamen, zijnde de eerste meer als soortnamen, de tweede meer als eigennamen te beschouwen en te behandelen. Andere uiterlijke tekenen van dat onderscheid zijn bij de eerste (buiten de doorzichtige vorming), dat ze het lidwoord nodig hebben en dat ze kunnen vertaald worden, beide hoge uitzondering bij de tweede. Dat eigen karakter van de straatnamen zien we verscherpt sedert hun aanmaak een administratieve aangelegenheid is geworden. De moderne officiële benamingen zijn uitsluitend samenstellingen volgens de bekende formule die zelfs bij gelegenheid aan overgeleverde benamingen opgedrongen wordt: waar het volk de Beek, de Munt zegt luidt het ambtelijk Beekstraat (Hasselt), Muntstraat (Leuven). Gemeentenamen en met hen een kleine minderheid van de oudste straatnamen werden dus ware eigennamen met recht en reden en werden door ons aan hun lot overgelaten; de hier ontwikkelde zuiver taalkundige, zowel als de vroeger ontmoete algemeen historische gronden sterken ons in die houding. Als lang geleden geslagen, maar nog steeds gangbare penningen, worden ze te goeder trouw overgenomen en alleen even opgepoetst doorgegeven. Heel anders mogen en moeten we ons gedragen tegenover de grote massa van oude en nieuwe straatnamen (en wel van alle nieuwe), die uit de min of meer besloten afdeling van de eigennamen in het grote gemeenschappelijke gebied van de gewone levende taal zijn terechtgekomen. Het zullen zo goed als steeds gemakkelijk uiteen te nemen woordverbindingen zijn, die iedere taalgebruiker nog iets zeggen (Leuvense straat, Stationsstraat, Consciencestraat). De meeste bestanddelen van de straatnamen zijn naar vorm en betekenis in de algemeen gebruikelijke taal van onze tijd terug te vinden en naar de thans geldende regels van de woordvorming samengevoegd. Straatnamen als Stations-, Kerk-, School-, Brugstraat onderscheiden zich naar de vorm, en als ze werkelijk iets met een station enz. te maken hebben, ook naar de betekenis in niets van samenstellingen als (het) goederenstation, (de) vakschool, (de) gasfabriek, enz.: de eerste zijn nauwelijks meer eigenaam dan de tweede en de tweede nauwelijks minder dan de eerste. Zo is de straatnaamgeving, ofschoon een eigen plaats innemend, midden in de levende taal komen te staan, wordt ze in zekere zin een taal op zich zelf, in zover ze, als andere takken van de menselijke bedrijvigheid, er haar eigen vaktaal of terminologie op nahoudt en zelfs op zekere punten baar eigen regels volgt. Tot die vaktaal behoren (in oude en nieuwe straatnamen) niet alleen rechtstreeks de namen van allerlei verkeerswegen en -ruimten (straat, laan, plein, markt, poort, enz.) als tweede lid van de samenstelling, maar ook middels wat aan andere terminologieën ontleend wordt voor het eerste lid: namen van openbare inrichtingen en instellingen, historische gebeurtenissen, aardrijkskundige feiten, enz. Ertoe behoren ook bepaalde typen van woordverbindingen als Leuvense straat, Consciencestraat, en de daarbij in acht genomen regels, als b.v. aangaande het al of niet aaneenschrijven. In iedere vaktaal zijn eenheid en vastheid bestaansvereisten waardoor ze baar eigen doel bereikt en bijdraagt tot de opbouw

van de algemene taal. Zo neemt de straatnaamgeving niet alleen deel aan het taalleven maar krijgt er ook een actieve rol in. Door haar openbaar en ambtelijk karakter gaat van haar een niet te onderschatten invloed uit op de verfining van het taalgevoel en de verspreiding van de beschaafde taal in ruimere kring. Ze zal dus het voorwerp zijn (en had dat steeds moeten zijn) van bijzondere zorg wat de taal betreft. Daarvoor zullen we, zoals we de laatste jaren stelselmatig ook op andere gebieden hebben leren doen, ons uitsluitend op het standpunt van het levend algemeen Nederlands van deze tijd plaatsen. Dat wil zeggen dat we als richtsnoer zullen nemen het Nederlands, zoals het zich zelfheerlijk als gelijke van de andere moderne cultuurtalen in Nederland ontwikkeld heeft, en niet zoals tot hertoe in België getracht is het kunstmatig met behulp van veel woordenboeken uit het Frans af te leiden. Straatnamen zijn dus in alle opzichten nauwer dan gemeentenamen met de taal als levend verschijnsel verbonden en dienen bijgevolg, waar ze het niet vanzelf doen, ook uitdrukkelijker de wetten van de levende taal te volgen. Een remmende factor in dat proces van meegaan met de levende taal, als dat tevens opgaan in de algemene taal betekent, ligt nu wel in het plaatselijke, dat uit de aard van de zaak aan plaatsnamen eigen is. Als het waar is dat geen taaleenheid zonder een zekere gewestelijke speelruimte denkbaar en bestaanbaar is, dan geldt dat zeker hij uitstekend voor zover het de straatnamen betreft, die op de meest enge wijze met plaats en streek waar ze ontstaan zijn en leven verbonden blijven. Heeft Zuid-Duitsland zijn Gasse, Zuid-Frankrijk zijn cours, dan zullen we er ons voor hoeden Zuid-Nederland zijn steenweg te misgunnen. Straatnamen, zo goed als gemeentenamen, zijn voor het grootste gedeelte in de grond niets anders dan meer of minder duidelijk herkenbare dialectwoorden, die meer of minder pasklaar in de algemene taal opgenomen zijn of worden. Die mate van aanpassing zal in rechtstreekse verhouding staan tot de verbreiding van de naam en het gezag van het algemeen beschaafd. We zullen dus verschil vinden volgens belang en ouderdom van de benoemde plaats, en verwachten van gemeentenamen meer toenaderingsgezindheid dan van straatnamen, en van nieuwe namen meer dan van oude, van straatnamen van een belangrijke stad meer dan van die van een verloren dorpje, en van een overal verspreid levend naamtype meer dan van een overgeleverde alleenstaande benaming. Over het algemeen zal vooral het geschreven worden van een naam de gelijkschakeling meebrengen of alvast in de hand werken. In die geest zullen we bij het herzien van de straatnamen volgens de zich voordoende gevallen meer of minder soepel te werk gaan. Aan wat zich in historische en volksaardige benamingen in afwijkende vorm vastgezet heeft zullen we, in overeenstemming met het hier en hiervoor betoogde, niet raken, maar wat van deze benamingen nog tot de levende taal behoort (naamtypen, woorden) zullen we, in overeenstemming met wat we zegden over de terminologie, gelijk maken. In nieuwe namen, opgekomen in een tijd van groeiend zo niet gevestigd en erkend gezag van de algemene taal, zullen we het afwijkende in keuze en vorm van de woorden, dat alleen nog het gevolg is van onkunde of slordigheid, bijwerken, wat hoegenaamd niet uitsluit,

dat bij gelegenheid iets plaatselijks met een plaatselijk woord zou bedacht worden (“folkloristische» benamingen).

Besluit

Wij hebben er ons reeds bij voorbaat rekenschap van gegeven dat, voor wie zich aan een straatnaamregeling zette, er niet viel aan te denken, als slotsom van zijn werk een lijst voor te leggen die men maar zou hoeven open te slaan om dadelijk en duidelijk het gewenste uitsluitel te verkrijgen. Hij moest zich bepalen bij een soort van handleiding. Als nu soms iemand hiervan verwacht had, er voor elk geval dat zich kan voordoen klare en afdoende aanwijzingen in te vinden, dan zal hij na de voorgaande uiteenzetting wel toegeven dat ook dat onmogelijk is. Bij een zo onbegrensde, vluchtige massa, die in het ongewisse zweeft tussen middelpuntvliedende en middelpuntzoekende, vooruit- en achteruittrekkende, naar omhoog en naar omlaag strevende krachten, moest er van afgezien worden een spoor te willen banen dat zonder enige aarzeling of afwijking te volgen was. Onze weg zal zeer vaak een middenweg zijn, en dat is nooit de gemakkelijkste. De keuze tussen het gewestelijke en het algemene, het verouderde en het eigentijdse, het dichterlijke en het zakelijke, en onder alle omstandigheden tussen het wenselijke en het mogelijke, kan niet langs de lijnen van een onberispelijke konsekventie geschieden. De thans aanvangende, uit onze theoretische beschouwingen afgeleide praktische aanbevelingen zal men zich dus niet als een strakke regeling mogen voorstellen die men maar werktuiglijk zal hoeven toe te passen, als een receptenlijst waar men zonder hoofdbrekens en tijdverlies het in elke omstandigheid dienende zal kunnen uithalen, maar veeleer als een vraagbaak die we met oordeel des ondersheids, meer naar de geest dan naar de letter zullen hebben te raadplegen en te volgen.

Straatnaamgeving vandaag.

Tot slot geef ik hier de korte inhoud weer van een werkdocument van 8 april 2014 van de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten. Ik heb enkel datgene weerhouden wat volgens mij relevant is voor de straatnaamgeving.

Over straatnaamgeving.

Wie is bevoegd?

Een Decreet (zie voor referentie hieronder) bepaalt dat de gemeenteraad bevoegd is om de naam van een openbare weg of plein vast te stellen of te wijzigen.

Over de keuze van de straatnaam.

Het is gebruikelijk om bij de keuze van de straatnaam zoveel mogelijk namen te kiezen die typisch voor de gemeente of het gebied zijn waarop de naam betrekking heeft.

Er kunnen geen straten worden vernoemd naar nog levende personen. Als

de gemeente overweegt een straatnaam te vernoemen naar een persoon waarvan nog naaste familie in leven is, is het aangewezen de familie vooraf te contacteren of zij opgezet zijn met het idee.

De enige uitzondering op de regel dat enkel straten worden vernoemd naar overleden personen zijn de leden van de koninklijke familie. Indien de gemeente voornemens is een straat te vernoemen naar een lid moet vooraf toestemming worden gekregen van het koninklijk huis.

Vanzelfsprekend is absoluut te vermijden dat in één gemeente dezelfde straatnaam verschillende keren voorkomt of dat er straatnamen worden gekozen die erg veel op elkaar lijken. Door fusies van gemeenten komt het overigens wél eens voor dat in dezelfde gemeente een straatnaam verschillende keren voorkomt.

Te volgen procedure bij een nieuwe straat.

De procedure in stappen in de praktijk:

Vaststellen van noodzaak van naam van een straat

Overmaken van vraag aan de gemeentelijke cultuurraad. Het is niet verplicht om voorafgaandelijk advies te vragen aan de cultuurraad, wel gebruikelijk. Bovendien zal het latere advies dan ook vlotter kunnen worden verleend of zelfs maar een formaliteit zijn.

Formuleren van voorstel door cultuurraad

College beslist over voorlopige naam

Voorlopige aanvaarding van naam door gemeenteraad

Organiseren van openbaar onderzoek door:

Aanplakking en

Adviesvraag aan gemeentelijke cultuurraad

Behandelen van de bezwaren

Definitieve beslissing door gemeenteraad

Informeren van de bevoegde diensten, bv. Post, kadaster, Brandweer, Politie, Rijksregister, nutsmaatschappijen

Het openbaar onderzoek heeft tot doel mensen kennis te laten nemen van de voorgestelde naam en er eventuele opmerkingen over te kunnen maken. Indien op basis van een openbaar onderzoek of het advies van de cultuurraad een volledig nieuwe naam wordt gekozen, dan lijkt het ons logisch dat het openbaar onderzoek wordt overgedaan. Als het slechts gaat over een beperkte wijziging van de voorgestelde naam (bv weglaten van voor- of achternaam of toevoegen/weglaten van functie in naam) lijkt ons dat niet per se nodig.

Te volgen procedure bij een wijziging die louter bestaat uit het verbeteren van taal- en spelfouten

Er bestaat geen verplichting om een straatnaam aan de nieuwe spelling aan te passen. Ter zake is er evenwel ook geen verbod. Indien het louter gaat om

het aanpassen van de straat aan een nieuwe spelling of om verbetering van taalfouten hoeven de betrokkenen niet te worden aangeschreven. Wel vindt nog altijd een adviesvraag plaats aan de gemeentelijke Cultuurraad.

Er is ook een openbaar onderzoek nodig. Voor dit openbaar onderzoek hoeven de betrokkenen niet te worden aangeschreven. Een aanplakking op de gebruikelijke plaatsen (bv aan het gemeentehuis en onder de bestaande straatnaamborden) is wel nodig, gelijktijdig met de adviesvraag aan de Cultuurraad en eventueel de Koninklijke Vlaamse Commissie voor Plaatsnaamgeving (KCAP).

Te volgen procedure bij een volledige wijziging van een bestaande straatnaam.

De procedure in stappen in de praktijk:

Vaststellen van noodzaak van naam van een straat

Overmaken van vraag aan cultuurraad. Het is niet verplicht om voorafgaandelijk advies te vragen aan de cultuurraad, wel gebruikelijk. Bovendien zal het latere advies dan ook vlotter kunnen worden verleend of zelfs maar een formaliteit zijn.

Formuleren van voorstel door cultuurraad

College beslist over voorlopige naam

Voorlopige aanvaarding van naam door gemeenteraad

Organiseren van openbaar onderzoek door:

Aanschrijven betrokkenen (aanwonenden 18+ en alle eigenaars woonachtig in België)

Aanplakking (bv aan gemeentehuis en onder de bestaande straatnaamborden)

Behandelen van de bezwaren

Definitieve beslissing door gemeenteraad

Informeren van de bevoegde diensten, bv. Post, kadaster, Brandweer, Politie, Rijksregister, nutsmaatschappijen

Als punt 7 hierboven er toe leidt dat er een andere naamgeving uit de bus komt, lijkt het aangewezen om dit opnieuw aan de cultuurraad en een openbaar onderzoek voor te leggen.

Regelgeving

Decreet van 28.01.1977 tot bescherming van de namen van de openbare wegen en pleinen

Omzendbrief 4 mei 1988 (over reclame op naamborden), B.S. 3 juni 1988